

дэбют

дэбют

Юрась Несыцярэнка

...самае паршывае,
што гэта я забіў Рычы Блэкмара...

Той, хто ў курсе – не паверыць

Дзьве наўэлы

*Бачу ў ваших вачах раздражненне: дакуль можна
трываць гэтых бясконцыя пераўласаблены?
Адзін ператварае чалавека ў дэмана, другі ў вавёрку,
трэці ў сіямскага ката ці ў зялёнага чыпока.
Няўжо бракую мужнасці пакінуць сваіх герояў у этым
недасканальным съвеце такімі, якімі іх стварыла сама прырода?*
У. Арлоў «Палёты самотнага птаха»

Бялун і Насыця

З самага маленства ён пераводзіў на свае малюнкі паперу – усю, што трапляла пад руку. Ён маляваў беспераўпинна, дзе б ні знаходзіўся і, здавалася, займаўся гэтым заўсёды. Калі ягоныя малюнкі пачалі ажываць, спачатку Бялун (ці проста Бял – такая за ім замацавалася мянушка) намаляваў сабе звычайнную электрагітару «Fender». Потым намаляваў бас-гітару, і атрымалася яна амаль што адразу. А вось з клавішнымі справа была не такая простая. Ён пера-

спрабаваў самыя розныя варыянты і, урэшце рэшт, атрымаўся навюткі чорны раяль. Праз нейкі час пачала зъяўляцца і музыка. Сыпярша блякляя і невыразная, але паступова яна набывала неабходную глыбіню і закончанасць. Бял быў у выдатным настроі, ён працаўаў не спыняючыся ні на хвіліну. Яму хацелася, каб гэта быў сапраўдны рок-н-рол.

Аднойчы Бял, зъбіраючыся намаляваць нейкі новы інструмент – ці то гітару, ці то скрыпку – размашыста правёў лінію, якая плаўнасцю сваіх пераходаў уразіла яго настолькі, што... Страшна баючыся, каб міг гэтага дзвіснага азарэння ня быў стражданы, ён дакрануўся алоўкам да паперы, прадоўжыў выгін, і той прыняў форму пляча, потым грудзей, вытанчонай рукі, доўгіх пальцаў... Бял вельмі хваляваўся, адчуваючы, што губляе свой ранейшы спакой і разъмеранасць жыцця. Так у яго зъявілася Насця. Усё, што стваралася дагэтуль было забытае, і «Fender» валаўся ў пярэднім пакоі на пыльнай падлозе, а на ім выразна быў відаць съяды нечага абутку. І па ўсёй верагоднасці ня Бяла, бо той апошнім часам зредку апускаўся на дол, а больш лунаў у прасторы, якая была запоўненая гукамі шыкоўнага раялю (намаляванага то заваленым нотамі ў пустым пакоі, то строгім і недаступным далёка на сцэне, альбо ў іншых рамантычных ракурсах). Часамі, асабліва з раніцы, ціха гучала акустычная гітара. Насця датыкалася прыгожымі пальцамі да празрыстых струнаў, і яе непрыхаванае адзенінем цела нібыта струменілася нейкімі сапраўды незямнымі чароўнымі мелодыямі. Але з кожным новым днём яе музыка рабілася ўсё больш сумнай – час ад часу мелодыя нечакана перапынялася і праз нейкі момант ціха пачыналася заноў. Аднойчы Насця папрасіла Бяла намаляваць ёй адзеніне. Яна ўвогуле рэдка што-небудзь прасіла... Бял працаўаў увесе дзень, зрабіў велізарную колькасць эскізаў. Моцна стаміўшыся да ночы, ён так і заснуй у крэсьле з алоўкам у руцэ. Усю ноч яму чулася нейкая трывожная мелодыя, якая выклікала цяжкія карціны сноў, і, нават прачнуўшыся, Бял яшчэ чую яе. Музыка абарвалася, калі ён убачыў палатно. Колькі часу ён прастаяў перад ім невядома, але калі заноў пачаў усъведамляць, дзе ён знаходзіцца, адчуў, што так цяжка яму не было яшчэ ніколі...

Зразумела, ён пачаў прыдумваць розныя прафесійныя прычыны, ён упэўніваў сябе, што гэта недарэчнасць вырашыцца ня сёньня, дык заўтра. А пра Насціна раптоўнае і загадковое зынікненне яны ўдваіх пазней будуць згадваць са съмехам і жартамі. Але недзе глыбока ў самім сабе ён адчуваў ўсё меней надзеі, і падсвядома ўжо прадчуваў, што на самой справе ўсё адбудзеца зусім па-іншаму. Яго музыка стала суцэльнім Халодным Блюзам, а ў малюнках пералівалася Пустэча. Аднойчы, бадзяючыся па дому, у стане блізкім да прастрацыі, ён натыкнуўся на свой «Fender». Блюз, які ён зайграў, павінен быў гучыць цягучымі доўгімі нотамі, «пераязджаючымі» адна ў адну, і выконваць яго трэ было «слайдэрэм», металічнай трубкай, узьдзетай на палец левай рукі. З той прычыны, што слайдэр ў яго не было, ён пачаў іграць горлачкам бутэлькі, як гэта рабілі калісьці ў даўнія-даўнія часы ў дэльце Місісіпі. Гэтая бутэлька яго не задаволіла і ён узяў іншую. У нейкім сэнсе гэты занятак стаў выйсцем для Бяла і назваць тое, што адбывалася з ім можна было «пошукам сваёй бутэлькі». Ён пераспрабаваў вялізную колькасць тых бутэлечных рыльцаў і паглыбленьне ў вывучэнне іх уласцівасцяў толькі адчыняла новыя гарызонты. Блюз ператварыўся ў адну навязыл-

івую мелодыю, якая асабліва рэзала ў вушах з раніцы, удзень крыху заціхала, а пад вечар зноў зьбівала з розуму і забірала памяць, з якой назаўтра, як з віру, выплывалі на паверхню съядомасыці перакуленыя рэстаранныя столікі, разьбітыя фужэры на стойках бараў, міліцэйскія пагоны, незнёмы інтэр'ер чужых кватэраў, калготкі і прэзерватывы ва ўласных кішэнях... Блюз жадаў сваёй гарачыні, шукаў выйсьця, энергетыка яго ўзрастала, моцны неўтаймаваны рytm ужо існаваў сам па сабе, і ўсё гэта разам нагадвала шалёны выхад на коду ў «жывым» выкананні Элвіна Лі ў залатыя часы «Ten Yeaus After». Апошняяnota надоўга завісла ў прасторы і цягнулася, цягнулася, цягнулася... Пакуль Бял не расплюшчыў вочы. Да яго нахіліўся прыгожы жаночы твар. Усё навокал — і адзенне гэтай жанчыны, і сыцены, і столы былі такімі белымі, што ён зноў заплюшчыў вочы. Калі ён іх адкрыў яшчэ раз, то зноў убачыў жанчыну, але іншую, у руцэ ў яе быў шпрыц, а побач стаялі два мужчыны. Яны таксама былі ў белым.

Бял ня ведаў колькі прайшло часу і адчуваў цяжар ад таго, што ня мог маляваць, што не гучала і музыка. Ён дужа хацеў убачыць Насьцю. Ён прыходзіў у прытомнасць яшчэ некалькі разоў і ў хуткім часе яго вочы заплюшчыліся назаўсёды. Бял памёр.

Напэўна ягонае жыццё прыняло нейкія іншыя формы, бо невядома адкуль ён даведаўся пра свае карціны, якімі вельмі зацікаўліся невядомыя яму людзі, што выглядалі маленкімі і съмешнымі зьверху, але там, унізе, лічыўшыя сябе вялікімі і сур'ёзнымі. Узынік грандыёзны ажыятаж: выставы, салоны, лекцыі, фільмы, сваякі і сябры, якіх ён, як ні намагаўся, ніяк ня мог узгадаць. Але самае галоўнае, што вярнулася Насьця. Яна, аднак, спазнілася на адзін дзень. Яе палатно цяпер вісела побач з «Fenderam», пад якім вялікім літарамі было напісаны: «Мастак Бялун. Гітара». «Ідыштызм! — думаў, гледзячы на ўсё гэта са сваёй вышыні, Бялун — на ёй жа трэба іграць, а яны яе да съцяне прыблі...» Насьцю чамусыці назвалі проста «Дзяўчынай». Па вечарах, дачакаў, калі, нарадзішце, зачынялі залу, яна шмат курыла, а недакуркі тушила і, каб ня кідаць на падлогу, клала на раму ад палатна. Прыйбіральшчыца кожную раніцу ўздымала неверагодныя крык. Насьця бязгучна пасьміхалася.

А аднойчы яна дужа развесяліла Бяла, калі ня змогшы больш знаходзіцца на адным месцы, збегла з залы на некалькі дзён. А каб палатно не матлялася проста так, яна забрала яго з сабой. З раніцы адміністрацыя ўчыніла страшэнны перапалох: міліцыя, прэса — «міжнародны скандал», «крадзёж веку»... Калі Насьця вярталася ў музей, да яе прычапіўся малады хлопец у міліцэйскай форме, можа быць курсант — яна ня надта разьбіралася ва ўмоўнасцях іхніх знакаў адрозненія. Ці ён быў крыху п'яны, ці проста дурэў ад адзіноты і ад думкі, што яго зваліненне ў горад заканчваецца, амагчыма на яго ўплывала і тое, і другое — будучы афіцэр бесперапынна пррапаноўваў ёй накінуць на плечы кіцель (яна сапраўды была адзетая не па надвор'і) і кідаўся паднесыці цяжкую раму. Зразумела, яна дазволіла яму дапамагчы, дзякую Богу, да музею заставалася сотня метраў. Каля вялізных дзвіярэй элегантна вярнула кіцель і папрасіла націнуць на званочак... Дзіверы адчыніла тая самая вахцёрка, на дзяжурстве якой пррапала карціна. Пакуль старая жанчына скроў сълёзы казала «...родненкі ты мой... зараз... пачакай жа хвілінчу...» а потым, перастаўшы яго абдымашь, абзвоньвала навуковых суп-

рацоўнікаў і съпецыялісту па мастацтве, будучы съпецыяліст па крымінальных справах, не зусім разумеючы, што адбываеца, круціў галавой і ўсё шукаў кагосьці вачыма. І праз хвіліну, калі прыбеглі барадатыя і валасатыя, лысыя і ў акулярах, дзядзькі, ціснулі яму руکі і дзякавалі невядома за што, ён усё намагаўся спытаць у іх: «А дзе ж дзяўчына?» Яны рагаталі, падміргвалі адзін аднаму і выгуквалі на розныя галасы: «Жартайўні-і-ік!!!»

З таго часу, калі ў маладога чалавека выдавалася вольная хвіліна, ён абавязкова ехаў да музею, таемна спадзеючыся сустрэць там зноў сваю выпадковую знаёму. Тыя ж самыя барадатыя дзядзькі сустракалі яго ўжо як свайго і, думаючы, што малады чалавек вельмі цікавіцца мастацтвам, заводзілі ў свае службовыя памяшканьні і распавядалі шмат цікавых рэчаў. Калі атрымлівалася, ён зьбягаў ад іх і падоўгу стаяў на супраць адной карціны. Бял ведаў, што пазней гэты хлопец сапраўды стане неблагім крымінальным экспертом па мастацкіх творах...

У хуткім часе Бял зноў засумаваў. Магчыма ад таго, што на вочы яму ўвесь час траплялі фразы накшталт «геніяльны мастак», «найдасканалейшы майстар», «непаўторнай прыгажосці палотны»... «Няўжо ніхто ня чуе музыкі? Я ж ніякі не мастак. Я музыкант! А гэта ніякія не палотны...» І толькі Насця, як быццам у адказ яму, ціхенька перабірала струны, прыгожае гучаныне якіх узмацняла начная пустечка музейнае залы. А з іншага боку зачыненых дзвярэй, прыклайшы вуха да замочнай шчыліны, стаяла вахцёрка і бурчэла: «Зноў у зале радыё забыліся выключыць. Трэба напісаць дырэктару дакладную. Так больш немагчыма, гэта ж да раніцы не засынеш...»

Той, хто ў курсе – не паверыць

...Так, уляпаліся ў гісторыю. Сусьеветную, можна сказаць... Хоць я ўжо звыкся і іншага жыцця не ўяўляю. Ведаю, што я сапраўдны салдат і гатовы да ўсяго. Гатовы да любога заданьня. Да самага жорсткага і бязлітаснага. Дванадцать гадоў цягнецца гэтая разнія, а я ўсё яшчэ жывы. Тых з беларусаў, хто быў са мной на самым пачатку, ужо даўно няма на белым съвеце. Яны б моцна зьдзівіліся, калі б даведаліся, як усё перавярнулася... Пачыналася з вайны амерыканцаў супраць Югаславіі, а цяпер Прагрэсіўны Блок Амерыканскага Кантыненту ўзначальвае ня хто іншы, як югаслаў... Ці чуеш ты мяне, дружка мой Олаф? Апошнія пяць гадоў мы былі заўсёды побач. Ці ведаеш, што тут творыцца? Усё пераблыталася. Хоць я тады быў ад цябе ў пяці сотнях метрах, съмерці тваёй я ня бачыў. Толькі ўвечары Фін сказаў мне, што ты загінуў. Недалёка ад цябе лягла адна з тых новых штук, што выпрабоўвалі «Чорная армія»... О-о-о! Пачынаецца... Лепей здохнуць, чым усё гэта цярпець! У-у-у! Не-маг-чыма трываць...»

— Сястра, укаліце яму што-небудзь.

— Што іменна, доктар?

— Што Вы калолі ў мінулы раз? Калі не дапаможа — павялічце дозу...

«Калісьці я меў, што называецца, «мірную съпецыяльнасць». З маіх саслужыўцаў аб гэтым ніхто ня ведае (з той нагоды, што гэта нікога не

цікавіць). Толькі Олаф ведаў, што даўным-даўно я быў музычным журналістам. Гэта ж трэба! Калісьці тое было актуальна! Мала таго, на думку кампаніі, якая рыхтавала наклад майго першага альбому, я пісаў нядрэнныя песні. Тады я захапляўся рок-музыкай, чытаў нейкія лекцыі, друкаў апавяданні на музычную тэму... Каравацій кажучы, цалкам быў захоплены творчасцю... Ой...О-ой... Няма сілаў... Ды што ж гэта?!»

— Як яго стан?

— Бяз бачных паляпшэнняў, доктар.

— Пакажыце мне ўсю інфармацыю за апошнія дванаццаць гадзінай...

— Вось здымак. Кроў. Кардыограма.

— Добра, паглядзім, як ён справіца з гэтай ноччу...

«Самае паршывае, што гэта я забіў Рычы Блэкмара. Так, я ведаю, большасці да гэтага няма анікай справы, але той, хто ў курсе — не павершыць... Усё адбылося выпадкова. Мы праводзілі съпецаперацыю на тэрыторыі, якая раней мела назыву Аб'яднанае Карабеўства. Аперацыя планавалася як імгненная высадка з мора і магутнейшы ўдар па праціўніку — толькі ў гэтым выпадку мы маглі разлічваць на посьпех. Для штурму былі адабраныя лепшыя съпецпадразьдзяленні. Быў адзін пункт у інструкцыях ды загадах па гэтай справе — дзеля ўдалага заканчэння, трэ было зынішчаць усё жывое без разбору. Зразумела, гэты загад быў адданы не адкрытым тэкстам, але ў раздрукаваным варыянце ішоў з пазнакай «сігма», а ўжо малодшыя камандзіры павінны былі расшыфраваць асабістаму саставу: «Калі вы пакінече ворага жывым, то ён ня ўпусціць магчымасці зынішчыць вас...»

Калі мы ўварваліся ў той старажытны замак на ўзьбярэжжы, адразу пачалі «прачэсваць» пакоі: куды кідалі гранату, куды ўсаджвалі съвінец ледзь не кілаграмамі... У замку, напэўна, нікога не было. Толькі ў тым пакоі, у які я выбіў дзъверы нагой, быў ён. Якім чынам ён пазьбег эвакуацыі, аб гэтым ужо ніхто ніколі не даведаецца. У мяне сэрца ледзь ня выскачыла, калі я яго ўбачыў. З дзяцінства мне быў знаёмы ягоны твар — па фотаздымках з газетаў і часопісаў, па вокладках пласцінак, відэафільмах... Ён амаль не зъмяніўся, толькі валасы пасівелі, ды як быццам згарбацеў болей... Ці можа падалося? Усё гэта доўжылася імгненьні... Ён упаў нежывы тут жа, каля раялю. На сцяне вісела шыкоўная калекцыя гітараў... Але ў наступны момант я ўжо выломваў іншыя дзъверы, паліваючы паўцёмны пакой цяжкім съвінцом... А-а-а! Спыніце гэта ўсё! Немагчыма...»

— Што у нас тут, сястра?

— У прытомнасці не прыходзіць. Трызыніць. Стан қрытычны.

— Што рабіць, давядзеца ампутаваць другую руку. Рыхтуйцеся да аперацыі...

«У мяне нарадзіўся сюжэт новай песні. За столькі гадоў неяк раптам само сабой атрымалася... Прарвала. Шчыра кажучы гэта ненармальная. Адцягвацца на такія штукі ў нашай справе — съмерці падобна. Але з іншага боку, аб гэтым, зразумела, ніхто не даведаецца. За гэта я спакойны... I ўсё ж цепліцца надзея — ня вечна ж будзе працягвацца гэтая вайна... Калі-небудзь, дасыць Бог, знайду, хай сабе і лядашчую, гітарку, выйду на сцэну, напрыклад у... Ды якая розыніца дзе! «Дзяўчынка, аб'яві як сълед!» I прыгожы голас вядучай: «Увага ўсіх прысутных! Выконваецца ўпершыню...».